

WILLETT, THOMAS 1988. A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language* 12: 51–97.

SZABÓ DITTA
HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

Dudás Előd, Nemeski kincs Magyar hatás a muravidéki szlovén irodalmi nyelvben

ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, Budapest, 2024. 306 oldal

Alig jelent meg GREGOR FERENC nagy összefoglaló munkája a szlovák nyelv magyar jövevényszavairól (2023; ismertetését I. TÖLGYESI 2024), DUDÁS ELŐD művével máris kezünkbe vehetjük egy újabb szomszédos szláv nyelvre gyakorolt magyar nyelvi hatás átfogó feldolgozását. Ezúttal egy immár csak történetileg ismert kis szláv regionális irodalmi nyelvről van szó, a muravidéki szlovénról, amelyet a szlavisztikai szakirodalomban ALEKSANDR DMITRIEVIČ DULIČENKO (1981) nyomán az ún. szláv irodalmi mikronyelvek perifériális csoportjába sorolnak (a szláv mikronyelvekről bővebben, szövegmintákkal I. DULIČENKO 2003–2004). Ezek a perifériális irodalmi nyelvek az ún. szigetnyelvekkel szemben (amilyen pl. a bács-szerémi ruszin) a standard nyelvváltozat alapjául szolgáló nyelvjárásokkal földrajzilag összefüggő dialektusokon alapulnak, csak a központtól távol, esetleg évszázadokon át más állami keretek közt fejlődtek, és más nyelvek környezetében más kontaktushatásoknak voltak kitéve, mint az egészen más körülmények között konszolidálódott standard, esetünkben a szlovén irodalmi nyelv. Sorsa sok hasonlóságot mutat a kárpáti ruszinnal, amelynek irodalmi formája szintén az egykori Magyar Királyság területén beszélt ukrán nyelvjárások alapján fejlődött ki, azzal a nem jelentéktelen különbséggel, hogy a kárpáti ruszint nem rögtön az első világháború után szorította ki a használatból az ukrán központi standard, hanem a két világháború közötti Csehszlovákiában és az 1939–1944 közötti magyar közigazgatás alatt fenn tudott maradni, és ennek köszönhetően legalább Szlovákiában átmenthető volt a jelenkorra (vö. ZOLTÁN 2001; a legújabb áttekintés: NOMACHI 2024).

A nyelv elnevezése az idők során változott. Valamikor a magyarban a szlovén nyelvet általában is *tót*-nak, beszélőit pedig *tótok*-nak hívták. Ennek legkorábbi és egyben legmulatságosabb előfordulása a Kazinczy-kódexben található: „erről ira zent pal apatales: az *korontál totoknak*” (KazK. 186), „Mert zenth pal iria az *korontál totoknak*” (KazK. 194), vagyis a kódexnek a földrajzban nem túlzottan járatos fordítója abban a tévhitben élt, hogy Pál apostol nem a számára nyilván ismeretlen *Korinthosz* városában élő keresztyénekhez, a „korinthusbeliekhez”, hanem a szomszédságból ismert *karintiai* szlovénekhez intézte leveleit (vö. BENKŐ 1998: 74; KISS 2018: 397). Ennek megfelelően a történelmi Magyarországon élő szlovének településterületét korábban magyarul *Tótság*-nak nevezték, ezt rögzítette még a népszerű, több kiadást megérett 19. század eleji földrajzi atlasz megfelelő térképe is: „Bezirk der Wenden *Tótság* genannt” (KORABINSKY 1804: XXIV). Később német hatásra a magyarban is használták a *vend* elnevezést a hazai szlovénekre és nyelvekre, illetve a *Vendvidék* tájnevet lakóhelyükre, nálunk azonban ehhez az elnevezéshez

olyan politikai törekvések is járultak, amelyek e népcsoportnak a szlovénséghez való tartozását megkérdőjelezték (vö. ANGYAL 1972). Ami a szlovén *Prekmurje* (tkp. 'Murántúl') tájnevet illeti, az természetesen a ljubljanai nézőpontot képviseli éppúgy, ahogy *Kárpátalja* is Kijevből (vagy 1944-ben még inkább Moszkvából) nézve lett hivatalosan *Kárpátontúli terület* (*Закарпатская/Закарпатська область*, illetve a közbeszédben röviden *Закарпатье/Закарпаття*). A szerző által használt *Muravidék* tájnév, *muravidéki szlovén* nép- és nyelvnév a nézőpont szempontjából semleges, így tudományos munkában helyes választásnak tekinthető.

DUDÁS ELŐD mind a szlovén, mind a horvát filológia elismert kutatója. Nemrég jelent meg kroatisztikai tanulmányainak horvát nyelvű gyűjteményes kötete (DUDÁS 2023). Most ismertetett művének alapját a szerző 2015-ben *summa cum laude* minősítéssel megvédett doktori (PhD) disszertációja képezi (DUDÁS 2014), amely már a védés idején is kiadásra alkalmas kézirat lett volna. A szerző egyéb kutatásai mellett azonban ezt a területet is tovább művelte, ennek eredményeképpen egyrészt két új fejezettel bővítette a művet, másrészt naprakészen tartotta a szakirodalmi hivatkozásokat, így például beledolgozta GREGOR FERENC (2023) említett posztumusz könyvének adatait is, hiszen számos magyar szó több szomszédos nyelvbe is átkerült párhuzamosan.

A könyv két nagy részből áll. A mű gerincét a Szótár képezi, ezt bevezető és elemző fejezetek előzik meg. A Bevezetés (9–30) a szláv–magyar és a magyar–szláv nyelvi kapcsolatok tág kontextusából kiindulva tekinti át a szláv nyelvekbe átkerült magyar jövevényszavak kutatását, majd tér ki a muravidéki szlovénben meghonosodott magyar eredetű szavak kutatástörténetére. A Magyar–szlovén nyelvi kapcsolatok (31–69) címet viselő következő fejezet foglalkozik a magyar–szlovén nyelvi kapcsolatok történeti hátterével, itt kapunk rövid áttekintést a muravidéki szlovén irodalmi nyelv történetéről, továbbá a felhasznált forrásművekről és szerzőikről.

Ami a Muravidék történetének korai időszakára vonatkozó ismereteket illeti, ezen a téren sok vita van még ma is, fontos azonban, hogy a feltételezéseket ne tévesszük össze a tényekkel. Így például nem állja meg a helyét, hogy egy a mai Zalavár helyén állt egykori szláv várat „a szláv forrásokban *Blatъnъ gradъ* néven említenek” (32); ez csupán hipotézis, amelyet a magyar *Balaton* név etimológizálásához sem kell feltétlenül figyelembe venni, mivel a szláv **Blatъnъ* önmagában is lehetett helynév; ténylegesen a szláv forrásokban csak az ebből a helynévből képzett **blatъnъskъjъ* melléknév van dokumentálva Kocel fejedelem címében (*knjaz' blaten'skyj* 'blateni herceg/fejedelem', vö. ZOLTÁN 2015: 39–40). Természetesen hívhatja a szlovén szakirodalom *Blatenski Kostel*-nek Keszthelyt vagy *Blatograd*-nak Zalavárt, de magyar közönségnek szánt szakmunkában helyes lenne megemlíteni, hogy ezek a szlovén nemzeti romantika korában vagy annak szellemében rekonstruált nevek, az egykori forrásokban ugyanis csak a német *Mosaburg* (*Mosapurc*) és az ebből fordított latin *urbs Paludarum* 'mocsárvár' helynév fordul elő (vö. SZÓKE 2019: 295–303). Itt jegyzem meg, hogy hibásan hivatkozik a szerző KNEIENZA ISTVÁN tekintélyére ugyanítt, amikor azt hangsúlyozza, hogy „a pannóniai nyelvi örökség fontos szerepet játszott a muravidéki szlovén nyelv fejlődésében”. E tétel alátámasztására azt olvassuk, hogy „a Zalavár környéki pannon szlávokat Kniezsa István (1952) a szlovének elődeinek tartotta”. KNEIENZA természetesen nem A magyar helyesírás története című munkájának első kiadásában (nálunk: KNEIENZA 1952a) beszél erről (ahogy azt a könyv bibliográfiájában a hivatkozás feloldása sugallja), hanem egy tíz évvel korábbi munkájá-

ban, amelyet viszont hiába keresünk a bibliográfiában. KNEIENZA (1942: 34–35) itt viszont csak annyit mond, hogy a „szlovénlakta terület egy részén (Krajna keleti részén, valamint Zala és Somogy megyék területén) a IX. században egy szlovén fejedelemség alakult Pribina, majd fia Kocel fennhatósága alatt, ez azonban hűbéri viszonyban volt a német birodalommal. Valószínűleg a honfoglalás vetett neki véget.” Csak az államalakulatról van tehát szó, nem pedig nyelvi – még kevésbé irodalmi nyelvi – kontinuitásról. Van ugyan KNEIENZA ISTVÁNNAK 1952-ből a témába jobban illeszkedő közleménye is, itt viszont mást olvasunk: „Nézetem szerint tehát a Dunántúl szláv lakosságának délszláv jellegéhez nem férhet kétség. [...] Arra a kérdésre azonban, hogy ez a délszláv jellegű szlávosság közelebről hova tartozott, vajjon [sic!] szlovén, kaj-horvát, vagy sto-nyelvjárású szerb jellegű volt-e, helyneveink alapján eldönteni nem lehet” (KNEIENZA 1952b: 390). A szerző véleményem szerint ingoványos területre téved akkor is, amikor MARKO JESENŠEK (2010) nyomán Cirill és Metód 9. századi pannóniai tartózkodásától számítja a muravidéki szlovén irodalmi nyelv történetét, miközben annak emlékei a 16. századnál nem korábbiak (39–41), és így nem is mutatnak semmiféle folytonosságot az egyébként is glagolita betűs óegyházi szláv hagyománnyal.

A paleoszlavisztikába való – talán nem is feltétlenül szükséges – kitekintéssel szemben a szerző rendkívül alapos és hiteles képet rajzol a muravidéki szlovén irodalmi nyelv tényleges történetéről a 16. századi kéziratos énekeskönyvektől kezdve a 18. század elején megjelenő első nyomtatott könyvön át az irodalmi norma megszilárdulásáig és végül az első világháború végén a területnek a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz, a későbbi Jugoszlávia szlovén autonóm egységéhez csatolásával a regionális irodalmi nyelv feladásáig. A központi szlovén standard térhódítása az oktatás, a hivatalos ügyintézés révén a két világháború között gyorsan végbement, egyedül az evangélikus egyház ragaszkodott saját belső használatában és sajtójában a megszokott „vendszlovén” irodalmi nyelvhez (49–50; az evangélikus utóvédharcról I. RÁGYANSZKI 2018). A nyelvemlékek időrendi sorrendben történő ismertetése mellett életrajzi vázlatokat is kap az olvasó az ismert szerzőkről, ami képzettségük, nyelvjárási kötődésük révén műveik nyelvi jellegzetességeire nézve is gyakran rendkívül informatív.

A következő, A muravidéki szlovén irodalmi nyelv magyar jövevényszavai címet viselő fejezet (71–104) már a feldolgozott anyag különböző szempontú elemzését tartalmazza. Az átvételek korának meghatározása az írásos rögzítés viszonylag kései kezdete (16. sz.) miatt nem mindig lehetséges, hiszen a szóbeli érintkezés a vegyes lakosságú területen jóval korábban megindult, tehát az irodalmi nyelv kezdeteikor a nyelvjáráások már számos jóval korábban elsajátított magyar jövevényszót használtak. A legkorábbi nyelvemlék, a kéziratos Martyánczi énekeskönyv 16. századi részében már 55 magyar eredetű szó fordul elő, többek között ezek: *alduvati* ’áldoz’, *batriviti* ’bátorít, vigasztal’, *batrivno* ’bátran’, *batrivitel* ’bátorító, vigasztaló’, *beteg* ’betegség’, *betezen* ’beteg’, *cifrani* ’díszes, cifra’, *časar* ’császár’, *dičiti* ’dicsér’, *dika* ’dicséret’, *filejr* ’fillér’, *gingavi* ’gyenge’, *gingavost* ’gyengesség’, *hasniti* ’használ’, *hasnovit* ’hasznos’, *jalnost* ’álnokság’, *jezero* ’ezer’, *kejp* ’kép’, *kinč* ’kincs’, *lendjelski* ’lengyel’, *mentuvati* ’ment’, *nemeški* ’nemes’, *oroslanj* ’oroszlán’, *orsag* ’ország’, *orsaciki* ’országos’, *pelda* ’példa’, *piac* ’piac’, *tanač* ’tanács’, *vadliviati* ’vall’, *vadluvanje* ’megvallás, vallomás’, *vajda* ’vajda’, *zbanuvati* ’megbánt’. Néhány szó esetében magyar hangtani régiségek megőrzése (*džündž* ’gyöngy’, *foťif* ~ *foťiv* ’fattyú’) utal a jóval korábbi átvételre. Téves azonban a szerzőnek az az állítása, hogy az „/i/ > /e/” nyíltabbá válás előtti állapotot őrizte meg a *djingavi/gingavi/*

ginglavi 'gyenge' jövevényt" (76), mivel a magyarban a *gyenge* szónak nincs a régiségben sem *-i-s* változata; a legújabb kutatások alapján ma már az a nézet sem tartható, hogy a magyarban a *gyenge* szó *g-s* változatai lennének az elsődlegesek (vö. JUHÁSZ 2024).

A muravidéki szlovén irodalmi nyelv magyar tükörszavai című fejezet (105–111) nemcsak a disszertációhoz képest új, hanem ez az első rendszerezése a tükörszóképzés területén érvényesült magyar hatásnak ebben nyelvben; ráadásul a szerző nem valamely létező osztályozást vett át, hanem saját rendszerezést alakított ki a tükörszók szóképzési tulajdonságai alapján. Így felosztása szerint vannak 1. egytagú tükörszók, amelyek lehetnek képzettek (*hišstvo* ~ *hižtvo* 'házasság', vö. *hiža* 'ház') vagy összetettek (*robsluga* 'rabszolga' – miközben persze a magyarban mind a *rab*, mind a *szolga* szláv jövevényt), 2. többtagú (szintagmaszerű) tükörszók (*cet riba* 'cethal', *džündžni cvet* 'gyöngyvirág', *dragi džundž* 'drágagyöngy, igazgyöngy'), 3. állandósult szókapcsolatok (*dober stati* 'jótáll', *dati/davati hvalo* 'hálát ad' – miközben a magyar *hálát ad* maga is szláv eredetű, vö. ZOLTÁN 1987) és 4. tükörigék, ahol a magyar és a német igekötős igék hatására a határozószók igekötőszerűen viselkednek (*gori* 'felfelé' + *kričati* 'kiabál' = *gori kričati* 'felkiált', *vküp* 'össze, egybe' + *dati* 'ad' = *vküp dati* 'összead [jegyeseket]'). Érdekes, hogy a közös sors eredményeképpen a tükörszavak esetében is jelentkezik a párhuzam a kárpáti ruszinnal, így például a magyar *anyaszentegyház* a szlovén hitvallási iratokban is [*zvéta Mati Czerkev*, a ruszinok számára készült katekizmusban is *с[вя]тая мату [ц]ерковь* olvasható, míg a latinban és ennek nyomán a legtöbb európai nyelvben az 'anya' jelentésű szó nélkül hangzik a Credo (vö. ZOLTÁN 2022).

Ugyancsak új fejezet a disszertációhoz képest a Magyar hatás a muravidéki szlovén helyesírásban című (113–116), viszont e kérdést a szerző több tanulmányban korábban már részletesen elemezte (magyar nyelven: DUDÁS 2013). Ennek az anyagnak az újraközlése itt feltétlenül indokolt, mert a magyar minta a muravidéki nyomtatványok írásmódjában meghatározó hatással volt.

A könyv nyelvi anyagát rendszerező és dokumentáló Szótár (117–273) több mint hatszáz magyar jövevénytörténeti-etimológiai feldolgozását tartalmazza. Az anyaggyűjtés mintegy húsz szerző ötven művére terjedt ki. A címszó a mai szlovén helyesírás szerinti alakban szerepel, vagyis például a könyv címében (*Nemeski kincs*) korabeli muravidéki magyaros helyesírással szereplő szavakat a szótárban a *nemeški* és a *kinč* címszavak alatt találjuk. A szavak jelentését modern szlovén irodalmi nyelven és magyarul is közli a szótár, majd a különböző etimológiai, nyelvjárási és nyelvtörténeti szótárak adatai következnek, amelyekben az adott szó előfordul. A nyelvtörténeti adatok ideális esetben a legkorábbi, a legkésőbbi és egy közbeeső előfordulást dokumentálnak, mindig eredeti helyesírással. A magyar szavak etimológizálásánál modern etimológiai szótárainkra támaszkodik, szükség esetén visszanyúlva KNEIŽA ISTVÁN és HADROVICS LÁSZLÓ munkáihoz is. Kutatási módszereit tekintve DUDÁS ELŐD a hazai szlavisztika legjobb hagyományait követi: szigorúan tényekre alapuló etimológiákat közöl, így eleve elkerüli a „ki vette kítől” szomszéd nációk (és nacionalizmusok) esetében oly gyakran késhegyre menő vitákat kiváltó csapdákat. A szerző egyben precíz filológus is, könyve jól szerkesztett, világosan tagolt, a szócikkek logikus sémákba rendezettek, ami nagyban megkönnyíti az olvasó dolgát.

A könyvet magyar (Összefoglalás, 275–277) és szlovén (Povzetek, 279) nyelvű résumé és bőséges Bibliográfia (283–304) zárja. A Bibliográfiában akadnak ugyan részben fentebb már jelzett hiányosságok, amelyek a könyv nem professzionális kiadónál való

megjelenésével, „házilagos kivitelezésével” magyarázhatók, de a szakértő olvasók számára ezek szerencsére nem jelentenek megoldhatatlan rejtélyeket. Kritikai észrevételeink egyébként önbírálatnak is tekinthetők annyiban, hogy a könyv egyik szakmai lektoraként lett volna módunk felhívni ezekre a szerző figyelmét már korábban is.

A muravidéki szlovén irodalmi nyelv története lezárult. Ez a kis területen használt regionális irodalmi nyelv fennmaradt nyelvelmékeinek köszönhetően az egykor intenzív magyar–szlovén nyelvi kapcsolatok tanúja, s így nemcsak a szlovén, hanem a magyar nyelvtudomány érdeklődésére is számot tarthat. Örvendetes, hogy akadt értő hazai kutatója ennek a gyakorlati használatból immár teljesen kiszorult nyelvnek, aki sok évi munkával feszínre hozta és elének tárta azt a magyar nyelvi hozzájárulást, amely a szlovén dialektológiai jellegzetességeken túl ennek a nyelvnek a sajátos karakterét adta.

Hivatkozott irodalom

- ANGYAL ENDRE 1972. *A vend kérdés*. In: LOVÁSZ GYÖRGY szerk., *Komplex földrajzi és történelmi kutatások újabb eredményei a Dunántúlon*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 269–271.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- DUDÁS ELŐD 2013. Magyar hatás a muravidéki szlovén helyesírásban. *Magyar Nyelvőr* 137: 110–115.
- DUDÁS ELŐD 2015. *A muravidéki szlovén irodalmi nyelv magyar jövevényszavai*. Doktori disszertáció [Kézirat]. Budapest. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=14611> (2024. 08. 31.)
- DUDÁS, ELŐD 2023. *Od povijesti jezika do jezične politike*. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, Budapest.
- DULIČENKO, ALEKSANDR DMITRIJEVIČ [ДУЛИЧЕНКО, А. Д.] 1981. *Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития*, Валгус, Таллин.
- DULIČENKO, ALEKSANDR DMITRIJEVIČ [ДУЛИЧЕНКО, А. Д.] 2003–2004. *Славянские литературные микроязыки. Образцы текстов 1–2*. Издательство Тартуского университета, Тарту.
- GREGOR FERENC 2023. *A szlovák nyelv magyar elemei*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- JESENŠEK, MARKO 2010. *Prekmuriana. Fejezetek a szlovén nyelv történetéből*. Balassi Kiadó, Budapest.
- JUHÁSZ GABRIELLA 2024. *Gyenge*. *Magyar Nyelv* 120: 189–197. DOI: <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2024.2.189>
- KazK. = *Kazinczy-kódex. 1526–1541*. A nyelvelmélek hasonmása és betűhű átirata bevezetéssel és jegyzetekkel. Közzéteszi, a bevezetést és a jegyzeteket írta KOVÁCS ZSUZSA. Pharma Press – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2003. (Régi Magyar Kódexek 28.)
- KISS JENŐ 2018. A magyar nyelvközösség történetéről. In: KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk., *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 379–415.
- KNIEZSA ISTVÁN 1942. A szlávok őstörténete. In: SZEKFŰ GYULA szerk., *A magyarság és a szlávok*. Franklin, Budapest. 7–40.
- KNIEZSA ISTVÁN 1952a. *A magyar helyesírás története*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1952b. A honfoglalás előtti szlávok nyelve a Dunántúlon. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 2: 373–379.
- KORABINSKY, JOHANN MATTHIAS [1804]. *Atlas Regni Hungariae Portatilis. Neue und vollständige Darstellung des Königreichs Ungarn auf LX. Tafeln im Taschenformat*. [J...ph Landes, Buchhändler, Preßburg]. <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb00040656> (2024. 08. 30.)

- NOMACHI, MOTOKI 2024. The Slavic Literary Micro-Languages. In: ŠIPKA, DANKO – BROWNE, WAYLES eds., *The Cambridge Handbook of Slavic Linguistics*. Cambridge University Press, Cambridge, Mass. 641–656. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108973021.031>
- RÁGYANSZKI GYÖRGY 2018. *A Dűsevní Liszt (1922–1941) mint a muravidéki evangélikus nyelvtervezés forrása*. In: ISTVÁN ANNA szerk., *Reformáció és kánon a szláv irodalmakban, kultúrákban és nyelvekben. Tanulmánykötet*. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, Budapest. 117–128.
- SZŐKE BÉLA MIKLÓS 2019. *A Karoling-kor Pannóniában*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet – Magyar Nemzeti Múzeum – Martin Opitz Kiadó, Budapest. (Mosaburg/Zalavár I.)
- TÖLGYESI TAMÁS 2024. [Ismertetés erről:] GREGOR 2023. *Magyar Nyelv* 120: 367–373.
- ZOLTÁN ANDRÁS 1987. *A hálát ad kifejezés eredetéről*. In: GREGOR FERENC – NYOMÁRKAY ISTVÁN szerk., *Szlavisztikai tanulmányok. Emlékkönyv Király Péter 70. születésnapjára*. ELTE, Budapest. 427–437.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2001. *A szláv mikronyelvek helyzete és fennmaradási esélyei. Kisebbségkutatás* 10: 534–537.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2015. *Szláv–magyar nyelvi kapcsolatok a 11. században. Helynévtörténeti Tanulmányok* 11: 35–44.
- ZOLTÁN ANDRÁS 2022. *Magyar mintájú tükörszavak a ruszinban (Kutka János katekizmusa alapján)*. – In: LYAVINECZ-UGRIN MARIANNA et al. szerk., *Studia in memoriam Stephani Udvari / Статї на честь 70-ліття Іштвана Удварія*. Hodinka Antal Ruszin Értelmiségi Egyesület, Budapest. 108–114.

ZOLTÁN ANDRÁS

Eötvös Loránd Tudományegyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Balázi József Attila

(1954–2024)*

Kedves Attila! E végső órán megrendülve búcsúzunk Tőled. Hirtelen haláloed még azokat is megdöbbsentette, akik csak futólag ismertek. Memento mori! Haláloed váratlan-sága mindannyiunkat figyelmeztet!

Az 1980-as évek elején az ELTE Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke hallgatójaként ismertünk meg: tanítványunk voltál, majd kollégánk és barátunk lettél. Az utóbbi években megfeszítve, éjszakába nyúlóan, napi 10–12 órát dolgoztál. Úgy dolgoztál, mint aki nagyon siet, mert e földi létben már nincs sok ideje hátra. Pedig hosszú, munkás éveket kértél-reméltél magadnak. „Sok feladat vár még rám” – mondogattad gyakran. „S aztán – tetted hozzá – úgy a 90-es éveimben, már csak pihenni, szemlélődni és

* Elhangzott Balázi József Attila temetésén, 2024. február 7-én, a váci alsóvárosi temetőben.